

Marek Pasieka*

WZROST GOSPODARCZY REPUBLIKI AUSTRII
W LATACH 1954—1974

1. WSTĘP

Wybór problematyki wzrostu gospodarczego Austrii za temat artykułu był wynikiem następujących faktów. Austria po II wojnie światowej ma do odnotowania poważne sukcesy gospodarcze w porównaniu z innymi krajami kapitalistycznej Europy. W latach pięćdziesiątych Austria należała do grupy najszybciej rozwijających się państw kapitalistycznych, które określano mianem krajów „cudu gospodarczego”¹. Po okresie poważnego osłabienia dynamiki wzrostu w latach sześćdziesiątych, w roku 1969 Austria wkracza w nową fazę rozwoju, o nie notowanej dotychczas intensywności; etap ten trwał nieprzerwanie do roku 1974. W austriackiej literaturze ekonomicznej używa się często dla tego okresu określenia „drugiego austriackiego cudu gospodarczego”².

O ile problemom wzrostu takich krajów, jak RFN czy Włochy poświęcono wiele publikacji, a także doczekały się one opracowań monograficznych, to problematyka wzrostu gospodarczego Austrii po II wojnie światowej, która również zasługuje na uwagę, nie została w polskiej literaturze ekonomicznej podjęta (oczywiście nie licząc kilku wydawnictw książkowych³, poświęconych sprawom sektora państwowego w Austrii, czy też stosunkom gospodarczym Polska-Austria, które tylko pośrednio dotyczą tej problematyki).

* Mgr. st. asystent w Instytucie Ekonomii Politycznej UŁ.

¹ K. Ausch, *Licht and Irrlicht des Öster. Wirtschaftswunder*, Wiedeń 1965.

² F. Butschek, *Austria a Special Case*, „Austria Today” 1975 nr 2.

³ J. Sikorski, *Polska-Austria. Gospodarka, stosunki ekonomiczne*, Warszawa 1971 r.; J. Sikorski, W. Sadzikowski, *Sektor państwowy w kapitalizmie*, Warszawa 1971; A. Makać, *Sektor państwowy w ekonomice rozwiniętych krajów kapitalistycznych*, Warszawa 1971; J. Kozeński, *Austria 1918—1968*, Poznań 1970.

Artykuł jest monografią gospodarczego wzrostu Austrii w latach 1954—1974. Wybór roku 1954 za rok początkujący okres objęty badaniem wynikał z faktu, że do roku 1954 trudno mówić o w pełni unormowanym funkcjonowaniu gospodarki; ponadto rok ten zamykał okres powojennej odbudowy gospodarczej Austrii, której uwieńczeniem była udana polityka stabilizacyjna lat 1952—1953. Dla przedziału czasowego 1954—1974 przedstawimy proces kształtowania się podstawowych syntetycznych wielkości ekonomicznych, obrazujących wzrost gospodarki w dwudziestolecie. Dla tego okresu podjęta też zostanie próba analizy wzrostu gospodarczego pod kątem wyodrębnienia jedynie najważniejszych jego determinant.

2. WZROST GOSPODARCZY REPUBLIKI AUSTRII W LATACH 1954—1974

Zanim przejdziemy do analizy gospodarki w tym okresie przedstawimy kształtowanie się podstawowych wielkości ekonomicznych. Zawiera je tab. 1.

Ze względu na istotne różnice w dynamice wzrostu, analizowany okres można podzielić na trzy podokresy:

- okres „cudu gospodarczego” — lata 1954—1961,
- okres transformacji gospodarki — lata 1962—1968,
- okres przyspieszonego wzrostu — lata 1969—1974.

Periodyzacja ta prezentowana była w wielu opracowaniach Austriackiego Instytutu Badań Ekonomicznych w Wiedniu⁴ i oparta jest na przebiegu cyklu koniunkturalnego; spotkać ją też możemy w polskich opracowaniach⁵ tego tematu.

2.1. „CUD GOSPODARCZY” 1954—1961

Źródłem „austriackiego cudu gospodarczego” nie były nadzwyczajne właściwości gospodarki kapitalistycznej, a jedynie splot przyczyn i korzystnych warunków, które przy wzajemnym współdziałaniu pozwoliły na szybki wzrost gospodarki w tych latach. Obecnie staraniem autora będzie prezentacja tych najistotniejszych czynników wzrostu.

⁴ F. Butschek, *Wpływ czynnika ludzkiego na wzrost gospodarczy. Materiały na konferencję naukową*, Łódź 1975, s. 110.

⁵ J. Sikorski, *Polska-Austria. Gospodarka, stosunki ekonomiczne*, Warszawa 1971.

Tabela 1

Podstawowe wielkości ekonomiczne w latach 1954—1974 (wg cen z 1964 r.)

Rok	PNB	Udział inwestycji w PNB	Roczne tempo wzrostu	
			PNB	produkcji przemysłowej
	mln Sz		%	
1954	130 447	18,8	8,6	.
1955	144 889	21,2	11,1	17,0
1956	154 844	20,2	6,9	9,7
1957	164 317	21,5	6,1	5,9
1958	170 338	21,1	3,7	2,6
1959	175 174	22,5	2,8	3,9
1960	189 611	24,1	8,2	9,0
1961	200 142	25,7	5,6	4,7
1962	205 380	25,7	2,6	2,6
1963	213 912	25,5	4,2	3,6
1964	227 136	26,3	6,2	6,6
1965	234 943	27,0	3,4	5,0
1966	246 681	28,2	5,0	4,5
1967	252 558	27,6	2,4	0,2
1968	263 782	27,5	4,4	5,3
1969	279 924	26,0	6,1	11,8
1970	301 847	27,0	7,8	8,0
1971	317 554	28,7	5,2	6,7
1972	340 938	30,3	7,1	7,1
1973	359 816	30,7	5,5	4,5
1974	372 230	.	3,5	.

PNB — Produkt narodowy brutto.

Źródło: „Monatsberichte” 1973, nr 4, s. 180, dodatek statystyczny; „Monatsberichte” 1972, s. 328—337, dodatek statystyczny.

2.1.1. Zatrudnienie i wydajność pracy

O proporcjach, w jakich zatrudnienie i wydajność określały osiągnięte tempo wzrostu produktu społecznego, informują dane tab. 2, które zostały obliczone zgodnie z teoretyczną formułą stwierdzającą, że tempo wzrostu gospodarczego jest w przybliżeniu sumą tempa wzrostu zatrudnienia i tempa wzrostu wydajności⁶.

⁶ J. Górski, E. Domańska, *Ekonomia polityczna kapitalizmu*, Warszawa 1973, s. 271.

Tabela 2

Dynamika wzrostu wydajności i zatrudnienia
w latach 1954—1961 (wg cen z 1964 r.; w %)

Rok	Roczne tempo wzrostu,		
	PNB	wydajności	zatrudnienia
1954	8,6	·	·
1955	11,1	5,8	5,0
1956	6,9	3,7	3,0
1957	6,1	3,8	2,3
1958	3,7	2,9	0,8
1959	2,8	1,3	1,5
1960	8,2	6,6	2,0
1961	5,6	3,7	1,8

U w a g a: Wydajność liczona jako stosunek produktu narodowego brutto wg cen 1964 do liczby zatrudnionych.

Z r ó d ł o: „Monatsberichte” 1973, nr 4, dodatek statystyczny.

Jak wynika z zamieszczonych w tab. 2 danych, tempo wzrostu było na równi określane przez wysoką dynamikę przyrostu zatrudnienia, jak i silny wzrost wydajności.

Pewne zaskoczenie może budzić wysokie tempo wzrostu zatrudnienia w Austrii, kraju znanym z tego, że legitymuje się najniższą stopą przyrostu naturalnego w krajach OECD. Na podstawie spisu powszechnego z roku 1961 stwierdzono, że liczba ludności Austrii w stosunku do roku 1951, czyli w okresie zbliżonym do analizowanego, wzrosła o 2⁰/₀, podczas gdy liczba ludności na przykład RFN wzrosła w tym czasie o 11,1⁰/₀, Francji o 8,7⁰/₀, Szwajcarii 14,4⁰/₀, a średnio w krajach OECD liczba ludności wzrosła o 9,1⁰/₀⁷. Przyrost naturalny mógł więc tylko w znikomej części być źródłem wzmożonej podaży siły roboczej. Innymi źródłami, zapewniającymi elastyczną podaż siły roboczej, mogły być:

- zmiany stopnia aktywności zawodowej,
- bezrobocie,
- imigracja zagranicznej siły roboczej.

Ostatnie źródło w omawianym okresie było nie wykorzystywane, dlatego w dalszych rozważaniach je pominiemy.

Wzmożona aktywność zawodowa nie dawała oczekiwanych rezultatów na rynku pracy, albowiem nasilenie się aktywności zawodowej kobiet (wyrażające się we wzroście współczynnika kobiet zawodowo

⁷ „Monatsberichte” 1962, nr 11, s. 497.

czynnych z 35,00% w roku 1951 do poziomu 36,00% w roku 1961, co⁸ stawiało Austrię w tym względzie na pierwszym miejscu w Europie Zachodniej), było kompensowane nadwyżką w wyniku niekorzystnych zmian w strukturze wieku społeczeństwa. O procesie starzenia się społeczeństwa świadczy rosnący udział emerytów i rencistów w liczbie mieszkańców; w roku 1951 wynosił on 12,30%, a w roku 1961 już 15,40%. W efekcie udział zdolnych do pracy, tzn. w warunkach austriackich w wieku 14—65 lat, zmalał z 67,70% w roku 1951 do 66,70% w roku 1961⁹. Procesy te przyniosły ujemny skutek odnośnie podaży na rynku pracy. Najistotniejszym źródłem przyrostu zatrudnienia była likwidacja istniejącego powojennego bezrobocia, które pod koniec roku 1953 wynosiło 185 tys. co stanowiło 8,80% podaży siły roboczej. W przeciągu okresu lat 1953—1961 liczba bezrobotnych uległa trzykrotnemu zmniejszeniu do liczby 64 tys. w roku 1961, tym samym wskaźnik bezrobocia zmalał z 8,80% do 30%¹⁰. Proces ten sprawił, że gospodarka mogła rozwijać się w poważnym stopniu dzięki szybkiemu przyrostowi zatrudnienia, które wzrastało w ciągu roku średnio o 50,5 tys., przy czym przeważająca część przyrostu zatrudnienia przypadała na górnictwo, przemysł, rzemiosło i handel.

Czynnikiem, który równie silnie oddziaływał na tempo wzrostu gospodarczego było szybkie tempo wzrostu wydajności pracy. Silny wzrost wydajności wynikał przede wszystkim z modernizacji i wymiany aparatu wytwórczego, w wyniku realizacji szeroko zakrojonego frontu inwestycyjnego tak w sektorze prywatnym, jak i państwowym. Austria charakteryzowała się jednym z najwyższych współczynników udziału inwestycji w produkcie społecznym w skali międzynarodowej. Do tej problematyki powrócimy jeszcze przy okazji omawiania inwestycji.

Innym ważnym źródłem wzrostu wydajności pracy były poważne przesunięcia sektorowe zatrudnienia z gałęzi o niższej do gałęzi o wyższej wydajności pracy. W przypadku Austrii były to silne ruchy migracyjne z rolnictwa do przemysłu, górnictwa i rzemiosła. W przeciągu lat 1951—1961 udział zatrudnionych w przemyśle i rzemiosle wzrósł o 5,5 punkta z 37,30% do 42,80% podczas gdy udział zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie zmalał o 9,6 punkta z 32,30% do 22,70%¹¹. W wyni-

⁸ F. Butschek, *Ökonomische Probleme der Arbeitsmarktpolitik*, Wiedeń 1975, s. 117.

⁹ „Monatsberichte” 1962, nr 11, s. 497.

¹⁰ „Monatsberichte” 1953—1961, dod. statystyczny. Wskaźnik bezrobocia liczony jako stosunek liczby bezrobotnych do podaży siły roboczej (liczba zatrudnionych plus liczba bezrobotnych) w %.

¹¹ „Monatsberichte” 1962, nr 11, s. 499.

ku tego procesu liczba zatrudnionych w rolnictwie w przeciągu 8 lat zmniejszyła się o 71 tys., przy czym odpływ odbywał się w sposób równomierny — średnio 9 tys. zatrudnionych rocznie.

2.1.2. Inwestycje

Istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego były inwestycje. Austria w latach 1954—1961 legitymowała się jednym z najwyższych w Europie Zachodniej udziałów inwestycji w produkcie społecznym. Średnio dla tego okresu, z udziałem inwestycji w produkcie społecznym w wysokości 22,3%, zajmowała w Europie Zachodniej drugie miejsce po RFN (stopa inwestycji 22,7%), przed Włochami (21,2%), Francją (18,2%) i Anglią (15,3%)¹². Wysokość nakładów inwestycyjnych wykazywała dużą dynamikę, a w latach 1954—1961 uległy one podwojeniu z sumy 24 528 mln szylingów w roku 1954 do 51 454 mln szylingów w roku 1961¹³. Tempo wzrostu nakładów inwestycyjnych było wyższe od tempa wzrostu produktu społecznego, w wyniku czego rosła z roku na rok wielkość stopy inwestycji. Wysoki poziom inwestycji wynikał z wysokiej zyskowności produkcji, która z kolei była efektem nieograniczonego popytu światowego na surowce i dobra inwestycyjne, a właśnie te gałęzie decydowały wtedy o gospodarczym obliczu Austrii. Na rynkach towarowych panowały warunki „rynku sprzedawcy”, a towarzyszyło temu kształtowanie się cen na bardzo wysokim poziomie. Zjawiska te były efektem dokonującego się w Europie Zachodniej procesu „wielkiej odbudowy”, realizacji popytu odłożonego, a także koniunktury zbrojeniowej. Koniunktura zbrojeniowa wynikała z prowadzonej przez państwa kapitalistyczne polityki „zimnej wojny”, a podsycana była takimi wydarzeniami, jak wojna koreańska w roku 1951 czy konflikt suezki w roku 1957. Dodatkową zachętą do podejmowania decyzji inwestycyjnych była wprowadzona w roku 1953, a następnie obowiązująca przez prawie cały ten okres ustawa o przyspieszonej amortyzacji. Podczas gdy w normalnych warunkach amortyzacja maszyn mogła następować w wysokości 10% wartości, a budowli w wysokości 2%, to ustawa zezwalała na dodatkowe bezpodatkowe odpisywanie z zysków stawek amortyzacyjnych w wysokości 50% dla inwestycji ruchomych (maszyny i urządzenia) i 20% dla inwestycji nieruchomych (budynki i budowle)¹⁴.

¹² *Statistischer Handbuch Österreich* 1962, s. 330.

¹³ „Monatsberichte” 1973—1974, dod. statystyczny — liczone wg cen stałych z 1964 r.

¹⁴ *Ausch, op. cit.*, s. 159.

Ustawa o przyspieszonej amortyzacji obowiązywała od roku 1953 do 1956, a potem ponownie w niezmienionej formie do roku 1963 z roczną przerwą w roku 1957.

Bardzo korzystnie kształtowała się wielkość krańcowego współczynnika kapitałochłonności, który przyjmował w latach 1954—1961 najniższe wartości w całym 20-leciu. Według obliczeń Austriackiego Instytutu Badań Gospodarczych wynosił on w latach 1954—1958 3,1, w latach 1959—1967 5,7, a w okresie ostatnim 4,9¹⁵. W poszczególnych latach tego okresu kształtował się on następująco: w roku 1958 wynosił 3,06, w 1959 — 3,57, w 1960 — 3,87 a w 1961 — 4,15¹⁶.

2.1.3. Eksport dóbr i usług

Nośnikiem ekspansji w sferze popytu nie był rynek wewnętrzny, lecz eksport dóbr i usług. Z punktu widzenia szybkiego wzrostu gospodarczego w tym okresie, rynek wewnętrzny odgrywał drugorzędną rolę z uwagi na niewielkie rozmiary kraju, liczbę jego mieszkańców i niski przyrost naturalny. Poważnym hamulcem rozwoju rynku wewnętrznego był niski poziom płac w Austrii w stosunku do innych krajów Europy Zachodniej. Według danych Międzynarodowego Biura Pracy w roku 1956, przyjmując poziom płac w Szwajcarii za 100, w Szwecji wynosił on 128, we Francji — 99, w Anglii 88, w RFN — 75, a w Austrii tylko 60¹⁷. Dlatego też odnośnie popytowych nośników wzrostu, uwagę naszą skupimy na eksporcie.

Austria jest krajem o niewielkich rozmiarach, w dużym stopniu włączonym do międzynarodowego podziału pracy, prowadzącym politykę otwartości gospodarki, co znajduje wyraz w wysokim i systematycznie rosnącym udziale eksportu w produkcie społecznym. W przeciągu analizowanego okresu kwota eksportowa produktu społecznego wzrosła z 16,8 do 22,9%, tj. o 6,1 punkta. Wynikiem takiej tendencji było przekroczenie w roku 1969 bariery 30%. Sytuacja ta zaistniała na skutek znacznie wyższego tempa wzrostu eksportu w stosunku do tem-

¹⁵ Butschek, *Wpływ czynnika ludzkiego...*

¹⁶ Uwaga: obliczenia własne na podstawie danych o inwestycjach i produkcie społecznym (ceny 1964 r.), wg wzoru zaprezentowanego przez K. Aiginera w „Monatsberichte” 1974, nr 10, s. 454—466.

$$K' = \frac{\sum_{t=1}^{t=5} \text{inwestycji}}{PNB_t - PNB_{t-5}}$$

Obliczając współczynnik kapitałochłonności krańcowej dla roku 1960, dzielimy sumę inwestycji z lat 1955—1959 przez różnicę między produktem społecznym z roku 1960 i z roku 1955.

¹⁷ „Weg und Ziel” 1956, nr 10.

pa wzrostu produktu społecznego. Austriaccy eksporterzy osiągnęli też poważne przyrosty udziału w rynku, powiększając swój udział w rynku krajów OECD z 0,96 do 1,03%¹⁸, co wynikało przede wszystkim z rosnącej konkurencyjności austriackich towarów. Lata 1954—1961 stały pod znakiem ekspansji eksportu, a gospodarka profitowała z międzynarodowej koniunktury. Wysokie tempo eksportu stało się dźwignią wzrostu gospodarki w tym okresie.

Tabela 3

Eksport Austrii w latach 1954—1961 wg cen z 1964 r.

Rok	Wartość	Tempo wzrostu	Udział w produkcie społecznym	Udział w rynku OECD
	mln Sz		%	
1954	21 921	—	16,8	.
1955	23 956	+9,3	16,5	.
1956	32 110	—34,0	20,7	.
1957	37 347	+16,3	22,7	0,96
1958	36 826	—1,4	21,6	0,98
1959	38 652	+5,0	22,1	0,97
1960	43 292	+12,0	22,8	1,00
1961	45 836	+5,9	22,9	1,03

Źródło: jak w tab. 2; „Monatsberichte” 1972, nr 4, s. 148.

Źródła ekspansji eksportowej należy upatrywać przede wszystkim w ścisłym dostosowaniu struktury towarowej eksportu Austrii do struktury popytu prezentowanego przez kraje Europy Zachodniej w latach pięćdziesiątych. W eksporcie przeważały surowce, półfabrykaty, dobra inwestycyjne, a w szczególności: drewno, surowka żelaza, stal, magnezyt, maszyny przemysłowe i budowlane. Właśnie te towary były najbardziej poszukiwane na rynku zachodnioeuropejskim i one też przeżywały okres cenowej hossy. Sytuacja panująca na rynkach towarowych surowców i dóbr inwestycyjnych wynikała z faktu, że Europa Zachodnia przeżywała okres wielkiej odbudowy.

Struktura austriackiego eksportu była konsekwencją identycznej struktury całej gospodarki, w której rozbudowane sektory surowców i dóbr inwestycyjnych nadawały jej jednostronny charakter; jednakże ta jednostronność, odniesiona do struktury towarowej zagranicznego popytu, stanowiła strukturę optymalną.

Źródła takiej struktury gospodarki Austrii należy szukać jeszcze

¹⁸ Udział w rynku OECD liczony jako stosunek eksportu Austrii do importu OECD (w %).

w latach 1937—1944, tzn. w okresie zjednoczenia z Rzeszą hitlerowską, na której potrzeby wojenne rozbudowany został przemysł wydobywczy i ciężki, zaś produkcja przemysłu lekkiego skurczyła się na skutek braku surowców i niemieckiej konkurencji. W latach 1937—1943 wydobycie ropy naftowej na terenie Austrii wzrosło z 33 tys. t do 1104 tys. t, produkcja stali z 657 tys. t do 1054 tys. t, a surowki żelaza z 394 tys. t do 965 tys. t¹⁹.

Strukturę tę umocnił jeszcze podział nakładów inwestycyjnych w latach 1954—1957. Z całych nakładów inwestycyjnych przemysłu — 23,50% przypadło na górnictwo i wydobycie rud żelaza, 9,70% na przemysł chemiczny, 7,50% na przemysł maszynowy i stalowy, a tylko 0,90% na odzieżowy, 1,20% na skórzanym i 8,80% na tekstylnym²⁰.

W latach 1954—1961 produkcja przemysłu dóbr konsumpcyjnych pozostaje wyraźnie w tyle za produkcją surowców i dóbr inwestycyjnych. W roku 1959 produkcja przemysłowa była o 1650% wyższa niż w roku 1937, podczas gdy produkcja surowców i dóbr inwestycyjnych wzrosła o 2590%; w tym produkcja: hut metali o 7300%, hut żelaza o 3150%, zakładów magnezytu o 2130%, maszyn i ośrodków transportu o 2550%, surowców budowlanych o 2480%. Natomiast produkcja wyrobów konsumpcyjnych wzrosła tylko o 830% w stosunku do roku 1937; w tym produkcja: przemysłu skórzanego o 400% przemysłu tekstylnego o 210%²¹.

Tak uwarunkowana struktura towarowa eksportu przedstawiała się w sposób następujący: 24,70% przypadało na surowce i paliwa mineralne, 46,70% na półfabrykaty i produkty gotowe, 24,80% na towary pochodzenia przemysłowego i 3,90% na żywność²².

Dodatkową okolicznością stymulującą ekspansję austriackiego eksportu była korzystna geografia eksportu. Był on skoncentrowany na dwóch dużych rynkach krajowych — RFN i Włoch; na te rynki przypadało 420% austriackiego eksportu; inni odbiorcy: Szwajcaria, Wielka Brytania, Francja, Holandia, USA i Szwecja odbierały zaledwie 230% całości eksportu²³.

Ta jednokierunkowa koncentracja wydaje się dość ryzykowna w dłuższej perspektywie, zważywszy, że Austria utrzymuje kontakty

¹⁹ K. Dąbrowski, *Rozwój gospodarki Austrii w latach 1947—1957*, „Ekonomista” 1958, nr 5, s. 870.

²⁰ „Monatsberichte” 1968, nr 5, s. 177. Obliczenia własne na podstawie zamieszczonych danych.

²¹ G. Otruba, *Österreich im 20. Jahrhundert*, Wiedeń 1968, s. 70.

²² Obliczenia własne wg danych „Monatsberichte” 1954—1961, dodatek statystyczny.

²³ *Ibidem*.

handlowe z 90 krajami²⁴ świata. Jednakże w latach 1954—1961 stanowiła ona jeszcze jeden czynnik intensyfikacji eksportu. RFN i Włochy przeżywały okres szybkiego wzrostu, a rosnące rozmiary eksportu Austrii były efektem ich wewnętrznej koniunktury. Ponadto oba te kraje sąsiadują z Austrią, a geograficzna bliskość zmniejszała istotnie koszty transportu, co było szczególnie ważne w przypadku dużych transportów surowców, półfabrykatów i dóbr inwestycyjnych.

Czynnikiem dynamizującym eksport, była wysoka konkurencyjność austriackich towarów, która wynikała z niskiego poziomu płac w porównaniu międzynarodowym i niskich cen przemysłu państwowego. Kwestię niskiego poziomu płac ilustrowały dane zamieszczone na s. 129. Dodatkowo należy wskazać, że płace w tym okresie przejawiały niską dynamikę wzrostu.

Tabela 4

Dynamika wzrostu zarobków brutto za godzinę w przemyśle przetwórczym

Kraj	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Francja	100	109	123	135	150	159	173	187
RFN	100	106	117	128	145	145	161	178
Holandia	100	105	115	129	134	134	146	165
Austria	100	105	110	117	134	134	147	161
Szwecja	100	107	115	122	135	135	143	156
Japonia	100	104	113	130	135	135	144	157

Źródło: „Monatsberichte” 1968, nr 1, s. 8—20.

Dodatkowym czynnikiem stymulującym wzrost gospodarczy był „niewidzialny eksport” w postaci rozwoju ruchu turystycznego. Przyносił on bardzo poważne wpływy równoważące bilans płatniczy, albowiem mimo ogromnego wzrostu eksportu, bilans handlowy zamykał się saldem ujemnym²⁵. Ruch turystyczny rozwijał się w okresie lat 1956—1961 bardzo dynamicznie. Liczba naclegów w Austrii z roku 1956 (w wysokości 15 mln) uległa w roku 1961 podwojeniu²⁶. Wzrósł także udział Austrii w europejskim rynku turystyki zagranicznej z 10,1% w roku 1957 do 13,8% w roku 1961²⁷.

Reasumując należy stwierdzić, że wysokie tempo wzrostu osiągnięte w latach 1954—1961 było wynikiem wysokiej (w porównaniu mię-

²⁴ Otruba, *op. cit.*, s. 57.

²⁵ 10 Jahre öst Zahlungsbilanz 1956—1965, Öst Nationalbank 1967.

²⁶ Ibidem.

²⁷ „Monatsberichte” 1972, nr 4, s. 148, obliczone jako udział w liczbie noclegów Europy Zachodniej (w %).

dzynarodowym) stopy inwestycji przy niskiej kapitałochłonności, ekspansji eksportu oraz silnego wzrostu zatrudnienia i wydajności pracy.

2.2. OKRES TRANSFORMACJI GOSPODARKI W LATACH 1962—1968

Istotne osłabienie wzrostu gospodarczego w latach 1962—1968 było efektem nałożenia się wielu czynników, lecz decydujące znaczenie należy przypisać przyhamowaniu ekspansji austriackiego eksportu. Jego dynamika zmalała prawie o połowę — z 11,6% średnio w roku w okresie ubiegłym, do wysokości 6,7%²⁸. Austria traciła też zagraniczne rynki zbytu, jej udział w rynku krajów OECD zmalał z 1,03% w roku 1961 do 0,93% w roku 1968²⁹.

Oslabienie tempa wzrostu eksportu wynikało z niekorzystnej struktury towarowej eksportu, która była odbiciem struktury gospodarki austriackiej, a w szczególności jej przemysłu. Struktura ta odpowiadała tylko szczególnym warunkom okresu odbudowy, ale nie stanowiła podstawy długookresowego uczestnictwa w rynku światowym, a zarazem nie odpowiadała warunkom długookresowego wzrostu.

Struktura towarowa, która jeszcze w ubiegłym okresie była przesłanką sukcesów eksportowych, teraz urosła do rangi głównej bariery jego dalszej intensyfikacji. Stało się tak na skutek zmiany struktury popytu światowego, która dokonała się pod koniec lat pięćdziesiątych i na początku lat sześćdziesiątych. Wygasła hossa panująca na rynkach surowcowych i rynkach dóbr inwestycyjnych, a ich ceny miały silną tendencję zniżkową. Popyt przesunął się ku nowoczesnym, wysoko przetworzonym towarom, szczególnie ku towarom konsumpcyjnym. W tym kierunku musiało nastąpić przystosowanie struktury podaży. W ciągu tego okresu w towarowej strukturze eksportu zaznaczył się wyraźny spadek udziału surowców o 4,5 punktu, półproduktów o 4,6 punktu; wzrósł zaś udział maszyn i środków transportu o 2 punkty i towarów gotowych o 5,4 punktu.

Analizując czynniki determinujące rozwój eksportu Austrii w latach 1962—1968, należy uwzględnić zmiany jakie wyniknęły z podziału Europy Zachodniej na dwa odrębne ugrupowania gospodarcze. Dnia 1 I 1958 r. wszedł w życie układ o utworzeniu przez RFN, Włochy, Belgię, Francję, Holandię i Luksemburg organizacji gospodarczej znanej pod nazwą Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Austria, mimo usilnych zabiegów członkiem EWG nie została, a było to konsekwencją postanowień Układu Państwowego z roku 1955, który stanowił

²⁸ „Monatsberichte” 1973, nr 4, 1972, nr 4, dodatek statystyczny.

²⁹ „Monatsberichte” 1970, nr 5, s. 165.

m. in., że Austria jest krajem wiecześnie neutralnym i nie będzie wchodziła w żadne porozumienia militarne z innymi państwami. Układ o utworzeniu EWG zawierał zaś, oprócz spraw gospodarczych, także zobowiązania militarne i ograniczał suwerenność krajów członkowskich. Wszystkie państwa członkowskie EWG były równocześnie członkami paktu NATO.

Z tych to względów Austria znalazła się wśród siedmiu państw, które wzięły udział 5 V 1960 r. w sztokholmskiej konferencji założycielskiej Europejskiego Zrzeszenia Wolnego Handlu (EFTA). Postanowienia układu o utworzeniu EFTA nie naruszały postanowień Układu Państwowego. W wyniku tych faktów, Austria została odgródzona barierą celną od swoich najważniejszych partnerów handlowych — RFN i Włoch. Należy przypomnieć, że oba te kraje były odbiorcami 42% austriackiego eksportu, który obecnie podlegał potęgującej się dyskryminacji celnej. Powstała sytuacja zmusi w dłuższej perspektywie Austrię do stopniowego wycofywania się z tych rynków krajowych.

W skład EFTA weszły kraje odległe geograficznie, z którymi Austria do roku 1960 utrzymywała bardzo ograniczone kontakty handlowe (oprócz Szwajcarii); na Wielką Brytanię przypadało 3% eksportu Austrii, na Szwecję 2,5%, pozostałe kraje w jeszcze mniejszym stopniu były odbiorcami austriackiego eksportu. W latach 1962—1968 struktura geograficzna eksportu musiała ulec radykalnemu przestawieniu na nowe rynki zbytu. Proces ten obrazuje tab. 5.

Tabela 5

Struktura geograficzna eksportu Austrii w latach 1962—1968 (w %)

Rok	EFTA	Szwajcaria	Wielka Brytania	Szwecja	EWG	RFN	Włochy
1962	15,3	7,2	2,9	2,5	50,0	28,0	15,3
1963	16,0	6,8	3,9	2,6	50,0	26,4	16,7
1964	18,6	7,9	4,6	3,1	47,5	27,9	12,3
1965	17,5	7,4	3,9	3,2	46,7	28,6	10,8
1966	19,3	8,1	4,2	3,7	44,7	26,8	10,8
1967	21,6	8,7	5,6	3,6	40,7	22,2	11,9
1968	22,9	9,2	6,4	3,7	40,4	23,4	10,3

Zródło: obliczenia własne na podstawie „Monatsberichte” 1962—1969, dodatek statystyczny.

W ciągu tych 7 lat udział eksportu do krajów EFTA wzrósł o 7,6 punkta, a do EWG zmalał o 9,6 punkta. Najsilniejsze ograniczanie eks-

portu wystąpiło w kierunku RFN i Włoch. RFN pozostała wprowadzić najważniejszym partnerem handlowym, ale rozmiary tych kontraktów eksportowych wynikają w dużym stopniu z długoletniej tradycji oraz pokrewieństwa językowego i kulturowego obu krajów. Takie przekształcenie geografii eksportu odbyło się oczywiście kosztem osłabienia tempa eksportu, oprócz tego straty wynikłe z dyskryminacji były poważniejsze niż korzyści wyniesione z integracji w ramach EFTA.

Effekt dyskryminacyjny krajów EFTA, mierzony jako stosunek przyrostu handlu wewnątrz EWG do przyrostu eksportu EFTA do EWG, wynosił $86,1\% : 39,4\% = 2,19^{30}$.

	handel wewnętrzny EWG w mln \$ — ceny bieżące		eksport EFTA do EWG w mln \$	
1961	8 344,0		3 268,9	
1965	15 527,0	+86,1%	4 558,4	+39,4%

Effekt integracyjny, mierzony jako stosunek przyrostu handlu wewnątrz EFTA do eksportu EWG do EFTA, wynosił tylko $57,5 : 37,5 = 1,53^{31}$.

	handel wewnątrz EFTA w mln \$ — ceny bieżące		eksport EWG do EFTA w mln \$	
1961	2 754,0		5 432,4	
1965	4 053,0	+57,5%	7 468,8	+37,5%

Z przedstawionych zestawień wynika, że wewnątrz ugrupowań integracyjnych handel rósł szybciej niż dyskryminowany import spoza obszaru integracyjnego. Ale różnica między tempem rozwoju handlu wewnętrznego a tempem przyrostu importu z zewnątrz była w EWG istotnie wyższa niż w EFTA, stąd też wynika, że państwa członkowskie EWG czerpały większe korzyści z integracji niż kraje EFTA.

Jeszcze jednym hamulcem wzrostu eksportu była zmniejszająca się jego konkurencyjność na rynku międzynarodowym, co wynikało z faktu silnego wzrostu kosztów płacowych. Szybki wzrost płac i zauważalne przesunięcie w podziale produktu społecznego na płace i zyski wynikały z faktu, że gospodarka zaczęła funkcjonować w warunkach pełnego zatrudnienia.

2.2.1. Zatrudnienie i wydajność

W przypadku zatrudnienia i wydajności zaszły także w latach 1962—1968 istotne zmiany, które nie pozostały bez wpływu na wzrost gospodarczy, a konkretnie na jego osłabienie.

³⁰ „Monatsberichte” 1968, nr 1, s. 21.

³¹ *Ibidem*.

Tabela 6

Udział zatrudnienia i wydajności we wzroście
produktu społecznego (w %)

Rok	Dynamika wzrostu		
	wydajności	zatrudnienia	PNB
1962	1,8	0,8	2,6
1963	4,1	0,1	4,2
1964	5,2	0,9	6,2
1965	2,7	0,8	3,4
1966	4,8	0,2	5,0
1967	3,6	-1,1	2,4
1968	5,4	-0,9	4,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych „Monatsberichte”
1973, nr 4.

Wzrost produktu społecznego w tym okresie prawie w całości wyznaczany był przez wzrost wydajności pracy, której średnioroczne tempo wzrostu w wysokości 3,9% było równe dynamice wydajności z okresu poprzedniego. Przyrost zatrudnienia zaś, który w ubiegłym okresie w sposób równorzędny z wydajnością określał tempo wzrostu, na przestrzeni lat 1962—1968 praktycznie nie odgrywał żadnej roli. Na począt-

Tabela 7

Proporcje udziału płac i zysków w produkcie społecznym
(wg cen 1964 r.; w %)

Rok	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Udział płac w produkcie społecznym	46,3	45,4	45,8	47,0	47,1	47,3	47,8	48,7	50,0	49,6
Udział zysków w produkcie społecznym	31,0	31,8	31,0	30,0	29,7	29,2	28,6	27,2	26,0	26,6

Uwaga: suma udziału płac i zysków nie daje 100%, albowiem w skład produktu społecznego wchodzi jeszcze takie pozycje, jak: odpisy amortyzacyjne, podatki pośrednie minus subwencje.

Źródło: jak w tab. 6.

ku lat sześćdziesiątych zostają wyczerpane rezerwy siły roboczej. Stopa bezrobocia poniżej 3% świadczy, że bezrobocia nie można traktować jako istotnego źródła wzrostu zatrudnienia. Austriacka gospodarka zaczyna

funkcjonować w warunkach pełnego zatrudnienia³², a w stosunku do okresu poprzedniego sytuacja ulega odwróceniu; to już nie kapitał, ale siła robocza staje się trudno dostępnym czynnikiem produkcji.

Ta sytuacja na rynku pracy wywołała poważny wzrost płac i istotne przesunięcia w proporcjach udziału płac i zysków w produkcji społecznym. W latach 1962—1968 udział płac w produkcie społecznym росł systematycznie z roku na rok i w roku 1968 stanowił 49,6% produktu społecznego, tj. o 3,8 punkta więcej, podczas gdy udział zysków zmalał o 4,8 punkta do poziomu 26,2%.

2.2.2. Inwestycje

Lata 1962—1968, mimo osłabienia koniunktury, charakteryzowały się nienotowanymi w historii gospodarki rozmiarami inwestycji. Austria po Japonii miała najwyższą stopę inwestycji na świecie w wysokości 26,8% średnio dla całego okresu; dla tego okresu stopa inwestycji w RFN wynosiła 23,8, Francji 22,9 i Włoch 20,9%.

Struktura gałęziowa nakładów inwestycyjnych stanowi klucz do wyjaśnienia rozszerzonych rozmiarów inwestycji w sytuacji ogólnego osłabienia dynamiki wzrostu gospodarczego. Albowiem osłabienie koniunktury nie było udziałem całej gospodarki. Najpoważniej dotknięty został przemysł wydobywczy i przemysł dóbr inwestycyjnych; okres silnego wzrostu przeżywał przemysł dóbr konsumpcyjnych.

Na przestrzeni lat 1962—1967 wielkość produkcji przemysłu dóbr inwestycyjnych wzrosła o 15,5%, przemysłu wydobywczego o 24,1%, podczas gdy przemysł dóbr konsumpcyjnych odnotował tempo wzrostu w wysokości 36,3%³³. Większość nakładów inwestycyjnych służyła rozbudowie sektora dóbr konsumpcyjnych, który w ubiegłych latach rozwijał się znacznie wolniej i nie był doinwestowany. O dokonującym się procesie transformacji gospodarki świadczy struktura gałęziowa inwestycji.

Przemysł surowcowy w wyniku trudności w zbycie, malejącej zyskowności, funkcjonowania w warunkach niepełnego wykorzystania mocy wytwórczych, inwestował mniej, co ujawnia się w spadku udziału jego inwestycji w inwestycjach przemysłowych z 40% do 32% i w globalnych nakładach inwestycyjnych z 9,5% do 5,8%. Udział inwestycji przemysłu dóbr inwestycyjnych w inwestycjach przemysłu

³² H. Seidel, *Wachstum und Strukturwandel der öster. Industrie*, „Monatsberichte” 1974, nr 1. Uwaga: w austriackiej literaturze ekonomicznej, sytuację, gdy stopa bezrobocia przybiera wartości niższe od 3%, określa się jako stan pełnego zatrudnienia. Butschek, *Ökonomische Probleme der...*, s. 124—125.

³³ *Statistisches Handbuch Österreichs 1962—1968*; obliczenia własne.

Tabela 8

Zmiany w strukturze sektorowej inwestycji (w %)

Lata	Udział inwestycji przemysłu					
	surowcowego		inwestycyjnego		konsumpcyjnego	
	przemysł	gospodarka	przemysł	gospodarka	przemysł	gospodarka
1956—1961	40,0	9,5	15,0	3,7	45,0	10,5
1962—1967	32,0	5,8	15,0	2,8	53,0	9,5

Źródło: „Monatsberichte” 1968, nr 5, s. 177.

pozostał bez zmian; zmalał ich udział w ogólnej kwocie inwestycji. Aż 53% inwestycji przemysłu przeznaczonych było na inwestycje przemysłu dóbr konsumpcyjnych, który to dział przeżywał okres wysokiej koniunktury.

Lata 1962—1968 cechują się istotnym, w odniesieniu do okresu poprzedniego, wzrostem krańcowego współczynnika kapitałochłonności.

Tabela 9

Końcowy współczynnik kapitałochłonności gospodarki Austrii w latach 1960—1971

Rok	Współczynnik kapitałochłonności		Stopa wykorzystania mocy wytwórczych
	gospodarki	przemysłu	
1960	3,87	2,56	97,6
1961	4,15	3,06	95,0
1962	5,25	3,43	90,9
1963	5,18	3,38	89,9
1964	4,70	3,38	92,2
1965	5,84	3,40	91,8
1966	6,07	3,64	91,8
1967	6,37	3,48	89,6
1968	6,36	3,08	92,0
1969	5,35	2,54	97,4
1970	5,20	2,16	98,8
1971	5,17	1,92	99,7

Uwaga: stopień wykorzystania mocy wytwórczych liczonych metodą potencjału produkcyjnego.

Źródło: „Monatsberichte” 1974, nr 10, s. 454—466.

Przyczyny wzrostu współczynnika kapitałochłonności należy dostrzekać się w zmniejszonym stopniu wykorzystania mocy wytwórczych całej gospodarki, a przemysłu w szczególności. Malejące wykorzystanie aparatu wytwórczego znajduje odbicie w rosnącym współ-

czynniku kapitałochłonności, a przez wielu badaczy koniunktury kapitałochłonność krańcowa stosowana jest wręcz jako miara wykorzystania mocy wytwórczych³⁴. Twierdzenie to znajduje pokrycie w zamieszczonym w tab. 9 zestawieniu kształtowania się krańcowej kapitałochłonności w przemyśle i stopnia wykorzystania mocy wytwórczych przemysłu, liczonego metodą potencjału produkcyjnego. Dane te wykazują wysoki stopień korelacji obu miar stopnia wykorzystania mocy wytwórczych.

Niewykorzystanie mocy wytwórczych w gospodarce wynikało z istnienia takiej sytuacji w sektorze surowców i dóbr inwestycyjnych, w której sektory te ze względu na swoją wagę w austriackiej gospodarce rzutowały na ogólny stopień wykorzystania mocy wytwórczych gospodarki.

Wzrost współczynnika kapitałochłonności mógł być też efektem rosnącej kapitałochłonności nowych inwestycji, które dokonywane były z uwzględnieniem sytuacji, jaka panowała na rynku czynników wytwórczych, tzn. pełnego zatrudnienia i rosnących płac. Możemy przypuszczać, że wzrost współczynnika kapitałochłonności był po części efektem przekuwania gospodarki na wyższą kapitałochłonność i substytuowania pracy żywej.

2.3. OKRES PRZYSPIESZONEGO WZROSTU — LATA 1969—1974

Koniec lat sześćdziesiątych przyniósł z sobą kolejną zmianę sytuacji gospodarczej. Osiągane tempo wzrostu produktu społecznego w wysokości 6,1% na jednego mieszkańca stawiało Austrię w szeregu najszybciej rozwijających się państw świata. Źródłem ożywienia stały się dokonane w gospodarce wielopłaszczyznowe dostosowania strukturalne. Stało się tak jak w raporcie o stanie gospodarki Austrii z roku 1962 przewidywał K. Stätzner z Austriackiego Instytutu Badań Ekonomicznych. „Austriacka gospodarka stoi przed ciężkim zadaniem stopniowej zmiany struktury, tempo wzrostu gospodarczego z ostatnich dziesięciu lat, da się osiągnąć w przyszłości gdy uda się rozwinąć produkty i gałęzie, które mają szanse ekspansji w latach sześćdziesiątych w skali światowej”³⁵.

Eksport, który w okresie poprzednim cierpiał na wiele słabości (tracił rynki zbytu rosnąc średnio w roku w tempie 6,7%) teraz znów był najistotniejszym nośnikiem wzrostu. Średnioroczne tempo eksportu w wysokości 11,6% znacznie przewyższało tempo wzrostu PNE

³⁴ Aiginer, *op. cit.*, s. 454—466.

³⁵ K. Stätzner, *Die öster. Konjunktur an der Jahreswende 1962/1963*, „Monatsberichte” 1962, nr 12, s. 513.

i w konsekwencji rósł udział eksportu w produkcie społecznym. W roku 1969 przekroczył on granicę 30%, a w roku 1973 osiągnął rekordową wysokość 34,6%.

Tabela 10

Eksport Austrii w latach 1966—1973, ceny = 1964

Rok	Wartość	Przyrost	Dynamika	Udział w PNB	Udział w rynku OECD
	mln Sz			%	
1966	63 005	+2 846	4,7	25,5	0,92
1967	65 621	+2 616	4,2	26,0	0,92
1968	72 249	+6 628	10,1	27,4	0,93
1969	84 453	+12 204	16,9	30,1	1,00
1970	100 086	+15 633	18,5	33,1	1,03
1971	104 762	+4 676	4,7	33,0	1,02
1972	115 763	+11 001	10,5	34,0	.
1973	124 329	+8 566	7,4	34,6	.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: „Monatsberichte” 1972, s. 328; „Monatsberichte” 1973, nr 4, s. 180.

Nieznaczna tylko część przyrostu eksportu wynikała ze wzrostu popytu zagranicy, albowiem koniunktura w krajach OECD w tym okresie uległa osłabieniu — tempo wzrostu z okresu 1962—1966 w wysokości 6% spadło obecnie do 4% średniorocznie, a popyt tych krajów rósł w tempie 10,5% w porównaniu z 14,5% w okresie poprzednim³⁶. Przyrost eksportu wynikał z przyrostu udziału w rynku, który osiągnęli austriaccy eksporterzy. Udział eksportu Austrii w imporcie OECD wzrósł z 0,92% w roku 1967 do 1,02% w roku 1971³⁷. Ekspansja eksportu była elementem korzystnej struktury towarowej eksportu, w którym przeważają dobra finalne o wysokim poziomie technologicznym. W roku 1971 surowce stanowiły już tylko 9,3% eksportu (1959 — 20,4%), półprodukty i produkty gotowe 38,6% (1959 — 45,8%), maszyny i środki transportu 24,9% (1959 — 15,3%), a inne towary gotowe 14,4% (1959 — 6,9%)³⁸.

Dostosowaniu uległa struktura geograficzna eksportu — ograniczeniu uległy kontakty handlowe z EWG. Podczas gdy na rynek ten w roku 1959 kierowano 50,2% całości austriackiego eksportu, to w roku 1971 już tylko 38,7%. Szczególnie drastycznie ograniczony został

³⁶ „Monatsberichte” 1972, nr 4, s. 148.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ „Monatsberichte” 1970—1972, dodatek statystyczny.

eksport na rynek włoski — z 16,50% w roku 1959 na 9,30% w roku 1971. Przesunięcie eksportu nastąpiło na rzecz takich krajów, jak Szwajcaria, Szwecja, Wielka Brytania. Globalnie na rynek EFTA kierowano w roku 1971 28,00% eksportu, podczas gdy jeszcze w roku 1959 na rynek ten przypadało tylko 11,20%³⁹.

W latach 1969—1974 uległy zahamowaniu procesy dyskryminacyjne w handlu europejskim. Poszerzona EWG zawarła 1 X 1972 r. z Austrią, Szwecją, Szwajcarią, Portugalią i Islandią tzw. układ globalny o utworzeniu strefy wolnego handlu. Poza tym Austria (jako jedyny kraj) posiada odrębny dwustronny układ z EWG o wolnym handlu.

2.3.1. Zatrudnienie i wydajność

Lata 1969—1974 charakteryzują się silną ekspansją zatrudnienia, mimo że liczba ludności w wieku produkcyjnym (w Austrii w wieku od 14 do 60 względnie — w przypadku mężczyzn — 65 roku życia) uległa obniżeniu⁴⁰, a bezrobocie od początku lat sześćdziesiątych nie istniało. Liczba zatrudnionych rosła w tempie 2,16% średniorocznie i była ona zbliżona do dynamiki przyrostu zatrudnienia szczytowych lat pięćdziesiątych⁴¹. Przyrost zatrudnienia stał się znowu ważnym źródłem przyspieszonego wzrostu gospodarki.

Tabela 11

Dynamika wydajności i zatrudnienia

Rok	Dynamika		
	wydajności	zatrudnienia	wzrostu PNB
1969	5,3	0,8	6,1
1970	6,4	1,3	7,8
1971	2,4	2,8	5,2
1972	4,9	2,4	7,1
1973	1,7	3,8	5,5
1974	1,6	1,9	3,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie: „Monatsberichte” 1973, nr 4.

Źródłem wzmózonej podaży siły roboczej stał się import zagranicznej siły roboczej. „Gastarbeiterzy” zatrudniani byli w Austrii już od

³⁹ Obliczenia własne na podstawie „Monatsberichte” 1960—1972, dodatek statystyczny.

⁴⁰ Butschek, *op. cit.*, s. 114.

⁴¹ Obliczenia własne na podstawie tab. 11.

początku lat sześćdziesiątych. Jednakże zezwolenia na pracę miały charakter pojedynczy, a było to wynikiem stanowiska związków zawodowych, które stały na straży zapewnienia pracy robotnikom austriackim dążyły do realizacji pełnego zatrudnienia w gospodarce.

Pod koniec lat sześćdziesiątych związki zawodowe, w obliczu poważnego deficytu siły roboczej, odstąpiły od dotychczasowego stanowiska. W konsekwencji zatrudnianie zagranicznej siły roboczej następowało w ramach ustalonych wielkości kontyngentowych. Doprowadziło to do dynamizacji napływu siły roboczej, a jego szczególne natężenie przypadło na lata 1969—1974.

Tabela 12

Zatrudnienie zagranicznej siły roboczej w gospodarce Austrii
(w tys. osób)

Rok	Zatrudnienie ogółem	Stopa bezrobocia (w %)	Zagraniczna siła robocza	
			zatrudnieni	przyrost
1967	2 359,6	2,7	60,9	+14,0
1968	2 339,3	2,9	62,5	+1,6
1969	2 357,7	2,8	82,4	+19,9
1970	2 389,2	2,4	109,2	+26,8
1971	2 454,9	2,1	148,5	+39,4
1972	2 512,7	1,9	186,5	+37,9
1973	2 608,3	-	226,4	+39,9
1974	2 656,9	-	218,3	-8,0

Zródło: „Monatsberichte“ 1969—1974, dodatek statystyczny; F. Buntschek, *Ökonomische Probleme der Arbeitsmarktpolitik*, Wiedeń 1975, s. 123.

W analizowanym okresie liczba „gastarbeiterów” wzrosła przeszło 3-krotnie z 62,5 tys. w roku 1968 do 218,3 tys. w roku 1974. Zatrudnienie zagranicznej siły roboczej było jednym ze źródeł rozkwitu gospodarczego Austrii. Jej obecność sprawiła, że koniunktura nie natknęła się na barierę siły roboczej. Robotnicy zagraniczni byli przestrzennie mobilni i można było ich zatrudniać na terenie, gdzie istniał szczególny brak siły roboczej.

W roku 1973 udział „gastarbeiterów” w globalnym zatrudnieniu osiągnął poziom 8,7%, co przyczyniło się do faktu, że koszty pracy w Austrii w tych latach rosły wolniej niż w innych krajach OECD.

2.3.2. Inwestycje

Dynamiczna ekspansja eksportu austriackiego, wysoki stopień wykorzystania mocy wytwórczych, a w efekcie wysoka zyskowność two-

rzyły sprzyjający klimat do podejmowania decyzji inwestycyjnych. Stopa inwestycji bila kolejne rekordy wysokości z lat poprzednich i wynosiła dla tego okresu, średnio biorąc, 28,4⁴². Jednocześnie obniżeniu uległ krańcowy współczynnik kapitałochłonności, który, jak stwierdziliśmy, może być interpretowany jako miernik wykorzystania mocy wytwórczych. Istotny jego spadek w odniesieniu do okresu poprzedniego wskazuje na wysokie wykorzystanie aparatu wytwórczego w całej gospodarce, w tym również w przemyśle.

Tabela 13

Końcowy współczynnik kapitałochłonności gospodarki
i przemysłu Austrii w latach 1967—1974

Rok	Gospodarka	Przemysł	Wykorzystanie mocy wytwórczych w przemyśle
1967	6,37	3,48	89,6
1968	6,36	3,08	92,0
1969	6,35	2,54	97,4
1970	5,20	2,16	98,9
1971	5,17	1,92	99,7
1972	4,39	1,90	99,9
1973	4,38	2,05	99,5
1974	4,97	2,29	100,7

Źródło: obliczenia własne wg metodologii prezentowanej na podstawie „Monatsberichte” 1974, nr 10, s. 454—466.

Niskie kształtowanie się kapitałochłonności krańcowej przyczyniało się istotnie do realizacji szybkiego tempa wzrostu.

3. ZAKOŃCZENIE

Wzrost gospodarki Austrii w latach 1954—1974 odbywał się w trzech średniookresowych, istotnie różniących się między sobą, etapach, co można zaobserwować śledząc rozwój produktu społecznego, produkcji przemysłowej, eksportu, zatrudnienia i inwestycji.

Wyjaśnieniem średniookresowych wahań tempa wzrostu gospodarczego była konieczność dokonania daleko idących przekształceń strukturalnych gospodarki, a właściwie niezbędność pewnego okresu czasu na realizację tych procesów dostosowawczych. Zmiany jakie dokona-

⁴² Obliczenia własne na podstawie danych „Monatsberichte” 1973, nr 4, dodatek statystyczny.

ły się w gospodarce wynikały z potrzeby dostosowania się do zmiennej struktury popytu zagranicznego, jak i zmienionych, pozostających w dyspozycji, zasobów czynników wytwórczych.

Punktem wyjścia były lata pięćdziesiąte, stojące pod znakiem sukcesów gospodarczych. Po nich nastąpił okres transformacji lat 1962—1968 o dużym nasileniu procesów przeobrażania struktury gospodarki, co okupione było istotnym przyhamowaniem tempa wzrostu. Lata 1962—1968 określane są w literaturze ekonomicznej mianem „okresu dopasowań”, a lata przyspieszonego wzrostu 1969—1974 — jako „okres realizacji”, kiedy to gospodarka profitowała z sanacji struktury dokonanej w okresie ubiegłym.

Główną determinantą wzrostu gospodarczego Austrii w tym okresie, był eksport — najważniejszy składnik popytu z punktu widzenia ekspansji gospodarczej. Drugim ważnym nośnikiem ekspansji gospodarczej były inwestycje, których rozmiary, odniesione do wielkości produktu społecznego, stawiają Austrię w tym względzie na pierwszym miejscu w Europie.

Marek Pasieka

ECONOMIC GROWTH OF THE REPUBLIC OF AUSTRIA BETWEEN 1954—1974

The article contains an analysis of problems accompanying the economic growth of the Republic of Austria over the period of 1954—1974. Selection of this problem area was due to the fact that in the period following World War 2 Austria scored considerable economic successes in comparison with the other capitalist countries in Europe. The article sets forward to present the formation of fundamental synthetic economic magnitudes characterizing growth of the economy, division into stages of the period, and analysis of the growth from the point of defining the most important determinants.